

MILJENKA GALIĆ

*Nehajska 46
HR-10000 ZAGREB
m.galic@inet.hr*

IVAN RADMAN-LIVAJA

*Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
HR-10000ZAGREB
ivan.radman@inet.hr*

ZAŠTITNO ISTRAŽIVANJE U SAMOBORSKIM NOVAKIMA 2000. GODINE

UDK 904: 726.829 (497.5)
Stručni članak

Autori iznose rezultate malog zaštitnog iskopavanja, provedenog u listopadu 2000. godine u Novakima kraj Samobora, tijekom kojeg je otkriven rimski sarkofag te određeni broj nalaza iz razorenih grobova.

U kratkom periodu od 25.9. do 28.9. 2000. godine, zagrebački Arheološki muzej, na poziv vlasnika zemljišta, Alojza Videkovića iz Rakitja, proveo je malo zaštitno iskopavanje u Novakima kraj Samobora.

Vlasnik, inače poljoprivrednik, tijekom oranja slomio je traktorski plug, zakačivši tvrd i velik predmet. Želeći ga odstraniti sa svoje njive, jer mu to nije bilo prvi put daje zapeo za nj (iako do tada bez štetnih posljedica), odlučio gaje samostalno iskopati. Međutim, od tog je nauma odustao čim je ustanovio da je riječ o vrlo velikom kamenom sanduku, koji se nalazio neposredno ispod površine zemlje. Tada se obratio Arheološkome muzeju s molbom da arheolozi dođu obaviti uviđaj te da organiziraju vađenje sanduka i njegovo premještanje u Muzej ako budu smatrali daje posrijedi arheološki nalaz. Djelatnici Muzeja procijenili su daje riječ o sarkofagu, te je donesena odluka o iskopavanju.¹

¹ Uviđaj su obavili Dubravka Balen, Katica Simoni i Ivan Radman-Livaja, a naknadno je došao i ravnatelj Ante Rendić-Miočević. Istraživanje, u kojem su sudjelovali Miljenka Galić i Nikola Vukosavljević (jedan dan gaje mije-

njavao Krešimir Noršić), vodio je Ivan Radman-Livaja. Pomoć pri završnim radovima pružio je i muzejski djelatnik Robert Vazdar.

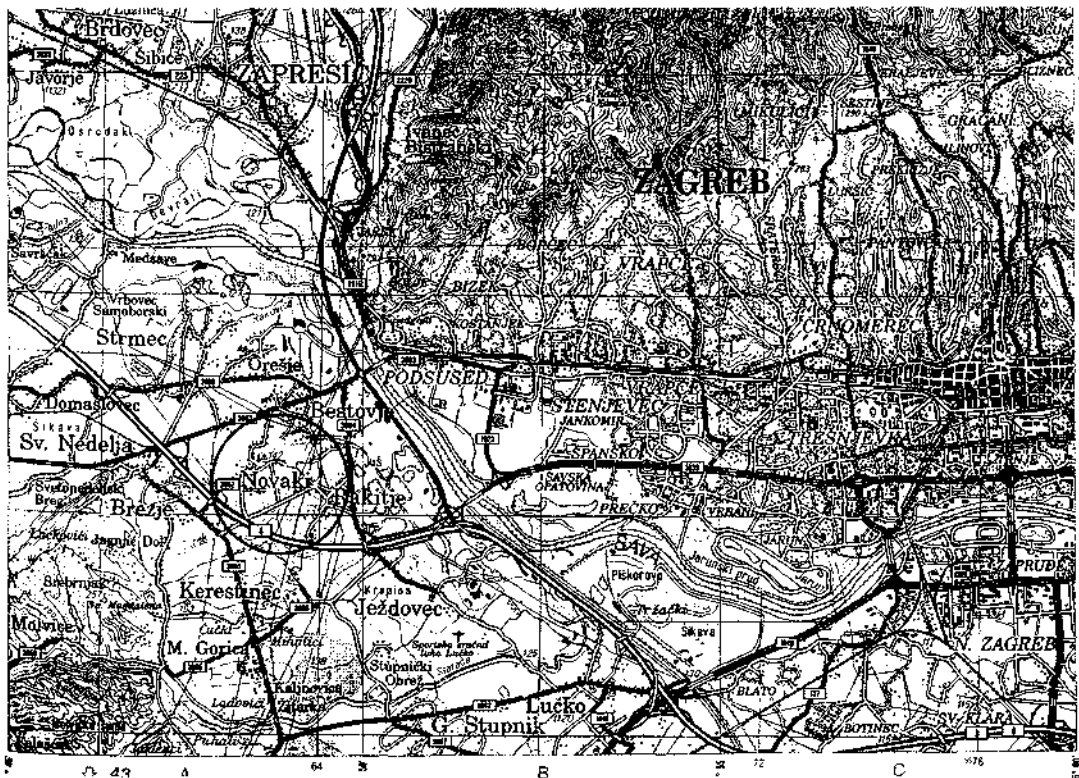
Budući da vlasnik nije bio spreman omogućiti opsežnije istraživanje, morali smo se ograničiti isključivo na vađenje sarkofaga. Kako je sarkofag nađen neposredno uz među dva imanja, bili smo prisiljeni naći kompromis između želje vlasnika da mu zauzmemo što manji dio njive i da ne prelazimo na susjedovo zemljište te potrebe za oslobađanjem dovoljno prostora oko sarkofaga da bi ga se moglo izvući dizalicom. Prema tome, morali smo se zadovoljiti sondom malih dimenzija (2 x 3m). Također nismo smjeli kopati u dubinu već smo samo mogli očistiti sondu do podnožja sarkofaga kako bi ga pripremili za vađenje.

Nalaz sanduka sarkofaga upućivao bi na postojanje antičke nekropole na tom mjestu, no treba napomenuti da sarkofag nije bio jedini nalaz u toj maloj sondi. Iako zbog dubinskog oranja nije bilo moguće definirati arheološke slojeve do dubine do koje smo kopali, nađeno je dosta fragmenata koji upućuju na postojanje rimskih grobova uništenih tijekom dugogodišnjeg obrađivanja zemlje. Sveukupno je u sondi registrirano 125 nalaza, ne računajući sam sarkofag, u kojem nisu nađeni arheološki ostaci. Među njima pretežu fragmenti keramičkog posuda i opeka, a nađen je i oštećeni stakleni grlić, fragment kalote ljudske lubanje te jedan komad novca. Zbog loše očuvanosti ne može ga se determinirati s apsolutnom sigurnošću, no vjerojatno je riječ o jednom čestom tipu novca Konstancija II (337-361), s portretom cara na aversu te, kako se čini, natpisom FEL • TEMP • REPARATIO i prikazom vojnika koji kopljem probada protivnika koji pada s konja na reversu (T. 2.-5.). Previše je izlizan da bi ga se moglo točno datirati i utvrditi kovnica.²

Većina keramičkih fragmenata, usitnjenih dugogodišnjim preoravanjem terena, zbog malih se dimenzija i loše sačuvanosti ne može precizno datirati ili tipološki odrediti, no zbog svoje se fature mogu smatrati tipičnim proizvodima lokalne provincijalne rimske keramike. Najviše je zastupljena nešto grublja keramika, uglavnom sivosmeđi ulomci lonaca debljih stijenki, ukrašeni češljastim motivom (T. 2.-2., 6.). Ovaj ukrasni motiv čest je u ovom dijelu Gornje Panonije (VIKIĆ-BELANČIĆ 1975: 31; JOVANOVIĆ 1984: 46), a od bližih lokaliteta, evidentiranje u Stenjevcu (VIKIĆ-BELANČIĆ 1975:25-27; GREGL 1989: T.3, T.23, T.32), Šćitarjevu (VIKIĆ-BELANČIĆ 1975: 27), te u nekropoli na Savskoj cesti (GREGL 1997: 39). Od ukrašenih komada tu je još fragment tamnosmeđe zdjelice čiji je trbuh ukrašen užljebljivanjem (T.2.-3.), zatim ulomak od dobro pročišćene gline s tragovima barbotina (T.2.-4.) te desetak fragmenata keramike također finije fature, žućkaste boje s tragovima crvenog premaza. Nalazi se mogu datirati u vrlo širokom rasponu, svakako kroz cijelo 2. i 3. st., s mogućnošću i nešto ranije, odnosno kasnije datacije.

Stakleni nalaz iskopan je pokraj sarkofaga. Riječ je o svijetlozelenom, prilično oštećenom grliću, visine sedam centimetara, koji se još nastavljao (T.2.-1.). Prelomljen je na prijelazu vrata u trbuh, koji se tek nazire na ovom fragmentu. Zbog nedostatka tijela, točan tip posude ne može se pobliže odrediti, premda oblik grlića (prijelaz između grlića i trbuha naglašeno je uvučen), upućuje na nekoliko tipova rimskog staklenog posuda, i to ponajprije na boce i balzamarije, odnosno ugventarije. Ipak, s obzirom na promjer i veličinu grla, vjerojatno iz razmatranja možemo isključiti balzamarije (možda s izuzetkom nekih većih primjeraka - STERNINI 1990: 79, n° 294.), te pretpostaviti daje riječ o grliću boce. Takve grliće imaju brojni tipovi boca, primjerice polukuglaste boce ili boce trbušasto koničnog tijela s izduženim vratom iz italskih radionica, datiranih u 1. i 2. st. pos. Kr. (DAMEVSKI 1974: 63; FADIĆ 1982: 120; WELKER 1985: 24; FADIĆ 1986: 11), ciparske boce konično profiliranog tijela iz 2. i 3. st. pos. Kr. (FADIĆ 1986: 11), bočice zvonolikog tijela s dugim cilindričnim vratom, datirane od 2. do 4. st. pos. Kr. (FADIĆ 1986: 12), ili relativno rijetke veće boce zvonolikog tijela (možda iz panonskih ili dalmatinskih radionica) iz 2. i 3. st. pos. Kr. (BARKOCZI 1966/67: 73, Kat. Nr. 12.; FADIĆ 1986: 11; BARKOCZI 1988: 125, Kat. Nr. 241. i 242.), kao i kuglaste boce s cilindričnim vratom iz 3. i 4. st. pos. Kr. (BARKOCZI 1968: 74, Kat. Nr. 36c;

2 Zahvaljujemo prof. Z. Dukatu na identifikaciji novca.

Slika 1.

DAMEVSKI 1974: 66; WELKER 1985: 57; BARKÓCZI 1988: 118, Kat. Nr. 214.). Iz navedenoga je očito da se glič iz Novaka može datirati u vrlo širok vremenski raspon, te nam ne može poslužiti za sigurniju užu dataciju.

Fragmenti rimskih opeka bi upućivali na postojanje grobova obloženih opekama, što je čest i dobro dokumentiran pogrebni običaj na našem području (JOVANOVIĆ 1984: 39-40; GREGL 1989: 13, 34; BURKOWSKY 1993: 74-75, 78; GREGL 1997: 26; GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 17- 18).

Sam sarkofag, odnosno sanduk sarkofaga jer od poklopca nema ni traga, vrlo je rustične izrade, i bez ikakvih ukrasa (T. I.).³ Tragovi profilacije na gornjim rubovima neosporno dokazuju daje u pitanju kameni sanduk koji je imao poklopac. Bočne i unutrašnje strane grubo su obrađene dlijetom, te je razvidno da njegovoj izradi nije bila poklonjena velika pažnja. Načinjen je od pješčenjaka, vjerojatno s Medvednice.⁴ To bi uostalom bilo i logično s obzirom na blizinu i postojanje nekoliko rimskih kamenoloma podno Medvednice. Najpoznatiji su se nalazili u Crnoj Vodi kod Markuševca, Čučerju, Vrapcu i Podsusedu.⁵ Za nas su u ovom slučaju posebno zanimljivi kamenolomi u Crnoj

3 Iako im se u literaturi poklanja manje pažnje, neukrašeni rimski sarkofazi nisu rijetkost; BULAT 1974: 88-89; VRBANOVIĆ 1981: 199; BURKOWSKY 1993: 75; GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 36-37

4 Zahvaljujemo dr. D. Balenu iz Mineraloško petrografskog zavoda pri Odsjeku za geologiju Prirodoslovno matematičkog fakulteta na informaciji. Pouzdano utvrdi-

vanje porijekla pješčenjaka iziskivalo bi detaljne mikroskopske analize koje sada nismo u mogućnosti provesti.

5 DEGMEĐIĆ 1957: 102, 104, 109-110; MAKIANIĆ 1981: 74; VIKIĆ-BELANČIĆ 1981: 145, 149, 152; GREGL 1984: 12; GREGL 1991:49; GREGL 1997 bis: 35 (treba napomenuti da se položaj kamenoloma u Podsusedu spominje i pod toponimom Bizek).

Vodi i Vrapcu jer se u njima vadio i obrađivao pješčenjak, dok se u Podsusedu iskorištavao vapnenac. Premda nije riječ o reprezentativnom primjerku, osoba koja je bila sahranjena u ovom sarkofagu sigurno nije pripadala siromašnijem sloju lokalnog stanovništva, jer je izrada čak i ovako grubog primjerka iziskivala znatan trud, o transportu do nekropole da i ne govorimo. S obzirom na nedostatak bilo kakvog oblika ukrašavanja, vjerojatno je sarkofag od samog početka bio ukopan u zemlju (TOYNBEE 1971: 49, 270). Orijentacija mu je SZ-JI (odnosno JI-SZ). Taje orijentacija, odnosno općenito gledano orijentacija Z-I, i inače najčešće zastupljena među skeletnim ukopima u Panoniji.⁶

Skeletni se ukopi u Panoniji sporadično javljaju već od kraja 1. st. pos. Kr., i to u većim urbanim središtima, a pripisuju se doseljenim orijentalcima (GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 96; JOVANOVIĆ 1984:45). Od druge polovine 2. st. pos. Kr. taj je oblik sahranjivanja sve rašireniji diljem Carstva i postupno potiskuje kremaciju. Razlog tomu nije posve jasan, budući da tada, globalno gledano, nema bitnih promjena u pogrebnim običajima i zagrobnim vjеровanjima. Ipak, može se reći da orijentalni, odnosno semitski običaji vjerojatno nisu bitno utjecali na sve veću popularnost inhumacije među stanovništvom zapadnog dijela Carstva (TOYNBEE 1971: 40-41). U Panoniji skeletni ukopi također postaju sve češći od kraja 2. st. pos. Kr (FITZ 1980: 171; GREGL 1991: 35). Osim u obične rake, pokojnike su pokopavali i u grobove s konstrukcijom (najčešće od opeka, rjeđe kamena) te u sarkofage.⁷ Za razliku od Italije (TOYNBEE 1971: 40, 270-272), u Panoniji sahranjivanje u sarkofazima nije uobičajeno prije 3. st. pos. Kr. (GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 36-37, 105-106). Sarkofag iz Novaka bi se stoga mogao datirati u 3. ili 4. st. po Kr.

Iako je istraživanje bilo ograničeno na vrlo mali prostor, zanimljiva je poprilična količina nalaza. Usprkos slaboj očuvanosti i fragmentarnom stanju, njihov broj upućuje na postojanje cijele nekropole. Nažalost, dugogodišnjim dubinskim oranjem grobovi su uništavani a materijal raznesen po cijelom polju. Naša je pretpostavka potvrđena riječima seljaka koji su izjavili da na tome mjestu redovito izoravaju fragmente opeka i grnčarije kojima do našeg dolaska nisu pridavali osobitu pažnju.

Sada je nemoguće išta pouzdano reći o veličini i trajanju te nekropole, no s obzirom da u blizini okolici nema registriranog većeg rimskog naselja, prije bi bilo daje riječ o groblju koje je služilo stanovnicima nekog sela (*vicus*) ili većeg poljoprivrednog imanja (*villa rustica*), vjerojatno u sklopu andautonijskog municipalnog teritorija (DEGMEDŽIĆ 1957: 114-115; VIKIĆ-BELANČIĆ 1981: 132, 145). Cijeli je taj kraj, odnosno šira okolica današnjeg Zagreba, tijekom antičkog razdoblja bio razmjerno gusto naseljen zahvaljujući dobrim uvjetima za poljoprivredu te postojanju važnih prometnica (KLEMENC 1938: 106-118; GREGL 1984: 7, 9-10; GREGL 1991: 14-21, 38²).

Ovo se groblje, poput ostalih rimskih nekropola, sigurno nalazilo uz neku cestu (DEGMEDŽIĆ 1957: 92, 111; TOYNBEE 1971: 73-74; VRBANOVIĆ 1981: 197; GREGL 1991: 24). S obzirom na sadašnja saznanja i spoznaje, ne možemo sa sigurnošću tvrditi daje to bio neki važniji prometni pravac (odnosno državna cesta). Poznato je da su trase dviju velikih prometnica prolazile zagrebačkim područjem. Riječ je o cestama Emona - Siscia te Poetovio - Siscia (KLEMENC 1938: 107-115; GREGL 1991: 38, 40-41). Ova potonja nikako ne dolazi u obzir za naše razmatranje jer se protezala istočnije od Novaka. Naime, vodila je preko Komina kod Sv. Ivana Zeline do Jelkovca, a zatim je kod Ivanje Rijeke prelazila Savu prema Ščitarjevu te se možda kod Buševca spajala s cestom Neviodumum - Siscia, dijelu trase velike ceste Emona - Siscia (KLEMENC 1938: 107-111;

⁶ LÁNYI 1972: 58-64; GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 99; Treba napomenuti da u sarkofagu nije bilo ostataka pokojnika, pa ne možemo pouzdano znati je li tijelo pokojnika bila položeno s glavom na zapadnoj ili istočnoj strani.

⁷ Pod pojmom sarkofaga prvenstveno mislimo na kamene sanduke, no koristili su se i drveni, terakotni te olovni sanduci, ovi potonji mahom unutar kamenih sarkofaga ili drvenih sanduka; TOYNBEE 1971: 49, 101-102; GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 18-19

GREGI 1984: 9-10; GREGI 1991: 40). Međutim, ne možemo isključiti mogućnost da se nekropola iz Novaka nalazila uz drugu veliku cestu, onu od Emone do Siscije. Iako popriličan dio njene trase nije precizno definiran,⁸ dostaje pouzdano da se od Krškoga protezala prema Kerestincu, preko Samoborskog polja, uz obronke Samoborskog gorja, odnosno u blizini današnjih Novaka (KLEMENC 1938: 112; GREGI 1984: 10; GREGI 1991: 41). Ipak, možda je vjerojatnije da je ova nekropola bila smještena uz neki vicinalni put, primjerice neki koji bi povezivao riječni prelaz i pristanište kod Podsuseda (GREGI 1984: 10-11; GREGI 1991: 42) s cestama južno od Save.

S obzirom na vrlo ograničen opseg istraživanja u Novakima, ne možemo iznijeti nikakav dalekosežan zaključak već samo nekoliko općenitih zapažanja o lokalitetu. Mislimo da nema razloga sumnjati da je riječ o nekropoli, s obzirom na karakter i relativnu raznovrsnost materijala, iako kontekst nalaza ne omogućuje ni približnu procjenu broja grobova. K tome, nismo u mogućnosti preciznije odrediti vremenski raspon tijekom kojeg su izvođena ukopavanja. Ipak, na temelju nalaza, razdoblje 3. i 4. st. pos. Kr. čini se najvjerojatnijim, no ne možemo isključiti mogućnost i ranijih ukopa. Tijekom ovog istraživanja nisu otkriveni tragovi rimske ceste, ali vjerujemo da postojanje nekropole upućuje na tu mogućnost. Razumljivo da ne možemo znati je li bila riječ o vicinalnoj ili državnoj cesti, no mišljenja smo da njeno postojanje nije upitno.

Iako ovo istraživanje nije bitno pridonijelo poznavanju antičke baštine zagrebačkog područja, otkrivanje još jednog rimskog lokaliteta ipak upotpunjava našu sliku o mreži rimskih naselja i prometnica na ovom prostoru. Možemo se samo nadati da će se u bližoj ili daljoj budućnosti nastaviti istraživanje ove potencijalno vrlo zanimljive lokacije, čime bi se dopunili, a možda i opovrgli, stavovi i hipoteze izneseni u ovom radu.⁹

BIBLIOGRAFIJA

- BARKÓCZI, L. - Die datierten Glasfunde aus dem II. Jahrhundert von Brigetio. *FolArch*, 18/1966-1967: 67-89.
- BARKÓCZI, L. - Die datierten Glasfunde aus dem 3[^]. Jahrhundert von Brigetio. *FolArch*, 19/1968: 59-86.
- BARKÓCZI, L. - Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest, 1988.
- BULAT, M. - Antičko staklo u Muzeju Slavonije, *AV*, 25/1974: 88-101.
- BURKOWSKY, Z. - Nekropole antičke Siscije, *Prilozi*, 10/1993, 69-80.
- DAMEVSKI, V. - Pregled tipova staklenog posuđa iz italskih, galskih, mediteranskih i porajnskih radionica na području Hrvatske u doba Rimskog Carstva, *AV*, 25/1974:62-87.

⁸ Problem je u tome što se neka mjesta (Ad Fines, Quadrata i Romula) spominju na trasi dviju cesta, odnosno na cesti Emona - Neviudunum - Siscia i cesti Senia - Siscia (Emona - Siscia: *It. Ant.* 259, II ff; *Tab. Peut. Segm. V*; *Geogr. Rav.* IV, 20; Senia-Siscia: *It. Ant.* 273,7 ff). Ako nije posrijedi greška, ili postojanje više istoimenih naselja, to bi značilo da su se trase tih dviju cesta spajale. Pitanje je samo gdje? Iako je Romula ubicirana u Ribnici kod Mokrica, još uvijek nemamo rješenje za taj problem. Ako je to bilo negdje blizu doline Kupe, bilo bi vjerojatno da zajednički, završni dio trase većim dijelom nije ni pratio dolinu Save. Treba ipak napomenuti da arheološki tragovi ne idu baš u prilog toj tezi, jer postoje brojni tragovi važne rimske pro-

metnice od Brezovice do Buševca, preko Lomnice i Petrovine, pa pomicanje trase ceste Emona-Siscia prema dolini Kupe i nije logično, tim više što bi se ta cesta onda ponovno morala penjati prema sjeveru, kako bi se kod Buševca spojila s cestom Poetovio-Siscia. Kako god bilo, sadašnji stupanj istraženosti rimskih prometnica u ovom dijelu Hrvatske ne dopušta sigurno ubiciranje trase navedene ceste; KLEMENC 1938: 111-115; PETRU 1969:20-21; GREGI 1984: 10

⁹ Zahvaljujemo se kolegama dr. Zoranu Greglu i Ivani Ožanić na susretljivosti i konstruktivnim sugestijama za ovaj rad.

- DEGMEDŽIĆ, I. - Sadržaj antiknih kamenih spomenika nađenih u Zagrebu i okolici, ISNZ, 1/1957: 91-117.
- FADIĆ, I. - Tipologija i kronologija rimskog stakla iz arheološke zbirke u Osoru. IzdHAD, 7/1982, 111-135.
- FADIĆ, I. - Antičko staklo Argyruntuma. Zadar, 1986.
- FITZ, J. - The way of life, 161-175; u A. Lengyel and G.T.B. Radan, eds., The Archaeology of Roman Pannonia. Budapest, 1980.
- GÖRICKE-LUKIĆ, H. - Sjeveroistočna nekropola rimske Murse. Osijek, 2000.
- GREGL, Z. - Pokušaj rekonstrukcije antičke cestovne mreže na području Zagreba. ISNZ, 6/1984: 7-15.
- GREGL, Z. - Rimskodobna nekropola Zagreb-Stenjevec. Zagreb, 1989.
- GREGL, Z. - Rimljani u Zagrebu. Zagreb, 1991.
- GREGL, Z. - Rimske nekropole sjeverne Hrvatske. Zagreb, 1997.
- GREGL, Z. bis - Arheološki nalazi po Medvednici, 34-36; u Vuković M. i Bukovec D., ur., Medvednica, eko muzej. Zagreb, 1997.
- JOVANOVIĆ, A. - Rimske nekropole na teritoriji Jugoslavije. Beograd, 1984.
- KLEMENC, J. - Archaeologische Karte von Jugoslawien, Blatt Zagreb. Beograd, 1938.
- LÁNYI, V. - Die spätantike Gräberfelder von Pannonien. ActaAHung, 24/1972: 53-213.
- MAKJANIĆ, R. - Antički kamenolomi na području Hrvatske. Dometi, 5/1981: 71-76.
- PETRU, P. - Rimski grobovi iz Dobove, Ribnice in Petrušnje vaši. Razprave, 6/1969: 5-82.
- STERNINI, M. - La verrerie romaine du Musée Archéologique de Nîmes. Nîmes, 1991.
- TOYNBEE, J.M.C. - Death and burial in the Roman world. Baltimore-London, 1971.
- VIKIĆ-BELANČIĆ, B. - Keramika grublje fature u južnoj Panoniji s osobitim obzirom na urne i lonce. AV, 26, 1975: 25-53.
- VIKIĆ-BELANČIĆ, B. - Etape urbanog razvitka Andautonije i antičko nasljeđe Zagreba. IzdHAD, 6/1981: 129-154.
- VRBANOVIĆ, S. - Prilog proučavanju topografije Siscije. IzdHAD, 6/1981: 187-199.
- WELKER, E. - Die römischen Gläser von Nida-Hedderheim II. Schriften des Frankfurter Museums für Vor- und Frühgeschichte, VIII, 1985.

OPIS TABLI / DESCRIPTION OF PLATES

(Crteže izradila Miljenka Galić)

Tabla 1 - Plate 1

Sarkofag, pješčenjak; dužina: 200 cm, širina: 76 cm.

Sarcophagus, sandstone, length: 200 cm, width: 76 cm

Tabla 2 - Plate 2

1. Grlić boce, staklo; visina: 7,2 cm, promjer: 3 cm.
Bottleneck, glass; height: 7,2 cm, diameter: 3 cm.
2. Fragment keramičke posude; dimenzije: cea 5,4 x 5,2 cm, debljina: 1,1 cm.
Fragment of a ceramic vessel; dimensions: cea 5,4 x 5,2 cm, thickness: 1,1 cm.
3. Fragment oboda keramičke posude; dimenzije: cea 2 x 2,3 cm, debljina: 0,6 cm.
Fragment of a ceramic vessel rim; dimensions: cea 2 x 2,3 cm, thickness: 0,6 cm.
4. Fragment keramičke posude; dimenzije: cea 3 x 2 cm, debljina: 0,5 cm.
Fragment of a ceramic vessel; dimensions: cea 3 x 2 cm, thickness: 0,5 cm.
5. Novac Konstancija II, bronca (nije u mjerilu).
Coin of Constantius II, bronze (not to scale).
6. Fragment keramičke posude; dimenzije: cea 7,5 x 5,5 cm, debljina: 1,1 cm.
Fragment of a ceramic vessel; dimensions: cea 7,5 x 5,5 cm, thickness: 1,1 cm.

SUMMARY

SALVAGE EXCAVATIONS AT NOVAKI NEAR SAMOBOR IN 2000

In the period from 25 to 28 September 2000, the Archaeological Museum of Zagreb conducted limited salvage excavations in Novaki near Samobor, at the request of the landowner who found a stone sarcophagus while tilling his field.

As the owner was not prepared to allow large-scale excavations, we had to limit our activity to extracting the sarcophagus and gathering the finds in its immediate surroundings. As a consequence of deep ploughing, the archaeological layers of the entire depth that was dug out could not be defined, but numerous sherds were found indicating the existence of Roman graves destroyed by the many years of tilling. A total of 125 finds were registered, not including the sarcophagus itself. Among the finds, the most numerous are pottery and brick sherds. A damaged glass bottleneck, a fragment of a human skull cranium and a coin were also found. Although the coin is too faded to allow for precise dating and the determination of its mint, it may be assumed that it is an instance of a common type of coin from the era of Constantius II (337-361), bearing a portrait of the emperor on the obverse, while on the reverse it seems to bear the inscription FEL • TEMP • REPARATIO and the image of a soldier driving a spear into an enemy soldier falling from a horse (T. 2.-5.). Most of the pottery sherds, fragmented by the many years of ploughing, cannot be precisely dated or typologically classified due to the small dimensions and poor state of preservation. However, their texture indicates that they are typical local provincial Roman ceramic products (T. 2.-2., 3., 4., 6). The glass find was dug out from beside the sarcophagus. It is a light green, fairly damaged neck, seven centimetres high, which originally extended further. (T.2.-1). The diameter and size of the neck would seem to exclude *balsamaria* (with the possible exception of some larger specimens), and we may therefore assume that it was a bottleneck. Such necks are found on numerous types of bottles dated to an extended period - from the 1st to the 4th century AD (it should be said that analogies are more numerous for a later period, i.e. the 3rd and 4th century). The neck from Novaki can, therefore, be dated to a very long time span and cannot serve for any certain narrower dating.

Roman brick fragments indicate the existence of graves covered with bricks, a common and well-documented burial custom in this area.

The sarcophagus itself- that is, the coffer of the sarcophagus, as there is no trace of the lid - is of a very rustic make, bearing no decorations (T.I.). The flanks and the inside are crudely executed with a chisel, and it is obvious that very little attention was given to the design. It is made of sandstone, probably from Medvednica. This seems logical because of the vicinity of Medvednica and the existence of several Roman stone quarries at its foot. As burials in sarcophagi were not common in Pannonia before the 3rd century AD, this sarcophagus may be dated to the 3rd or 4th century AD. It is interesting that the very small excavated area yielded a fair amount of finds. Although they are poorly preserved and fragmented, their quantity indicates the existence of an entire necropolis. Unfortunately, the many years of deep ploughing have damaged the graves and scattered the material throughout the field. Our assumption was confirmed by the villagers who said they regularly unearthed brick and pottery sherds in this area but did not pay much attention to them until our arrival.

At the moment, nothing certain can be said about the size and duration of this necropolis. However, as there are no registered Roman settlements in the vicinity, we may assume that it was a graveyard serving the population of a village (*vicus*) or larger farm (*villa rustica*), probably part of the Andautonian municipal territory. Like other Roman necropolises, this graveyard must have been located near a road. Our current knowledge does not permit us to claim with any certainty that this was a major roadway (i.e. a principal road). We know that the routes of two major roads passed through the Zagreb area. These were the Emona-Siscia and the Poetovio-Siscia roads. The latter must be excluded because it ran much further to the East of Novaki. However, we cannot exclude the possibility that the Novaki necropolis was located near the other big road - the one from Emona to Siscia. Although a significant part of its course has not been precisely traced, it is quite certain that it ran from Krško toward Kerestinec, traversing the Samobor field, that is, the area where Novaki are located. We, therefore, cannot exclude the possibility that the necropolis was located near this road. Another possibility is that it was located near a vicinal road - for example, one connecting the river crossing and pier at Podsused with the roads South of the Sava river.

Because of the very limited scope of the excavations in Novaki, we cannot present any far-reaching conclusions but only some general observations about the locality. The nature and relative diversity of the material leave us with no reason to doubt that it was a necropolis, although the context of the finds does not permit even a rough estimate of the number of graves. We are also unable to determine the time span of the burials. However, the finds lead us to believe that this was probably the 3rd and 4th century AD, although we cannot exclude the possibility of earlier burials. No traces of a Roman road were discovered during this excavation but we believe the existence of the necropolis indicates such a possibility. Although this excavation did not significantly contribute to our knowledge of the classical heritage of the Zagreb region, the discovery of yet another Roman locality does give us a better idea of the network of Roman settlements and roads in this area. We can only hope that excavations of this potentially very interesting locality will continue some time in the future.

Rukopis primljen: 25.IX.2002.

Rukopis prihvaćen: 14.X.2002.

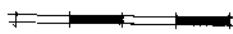
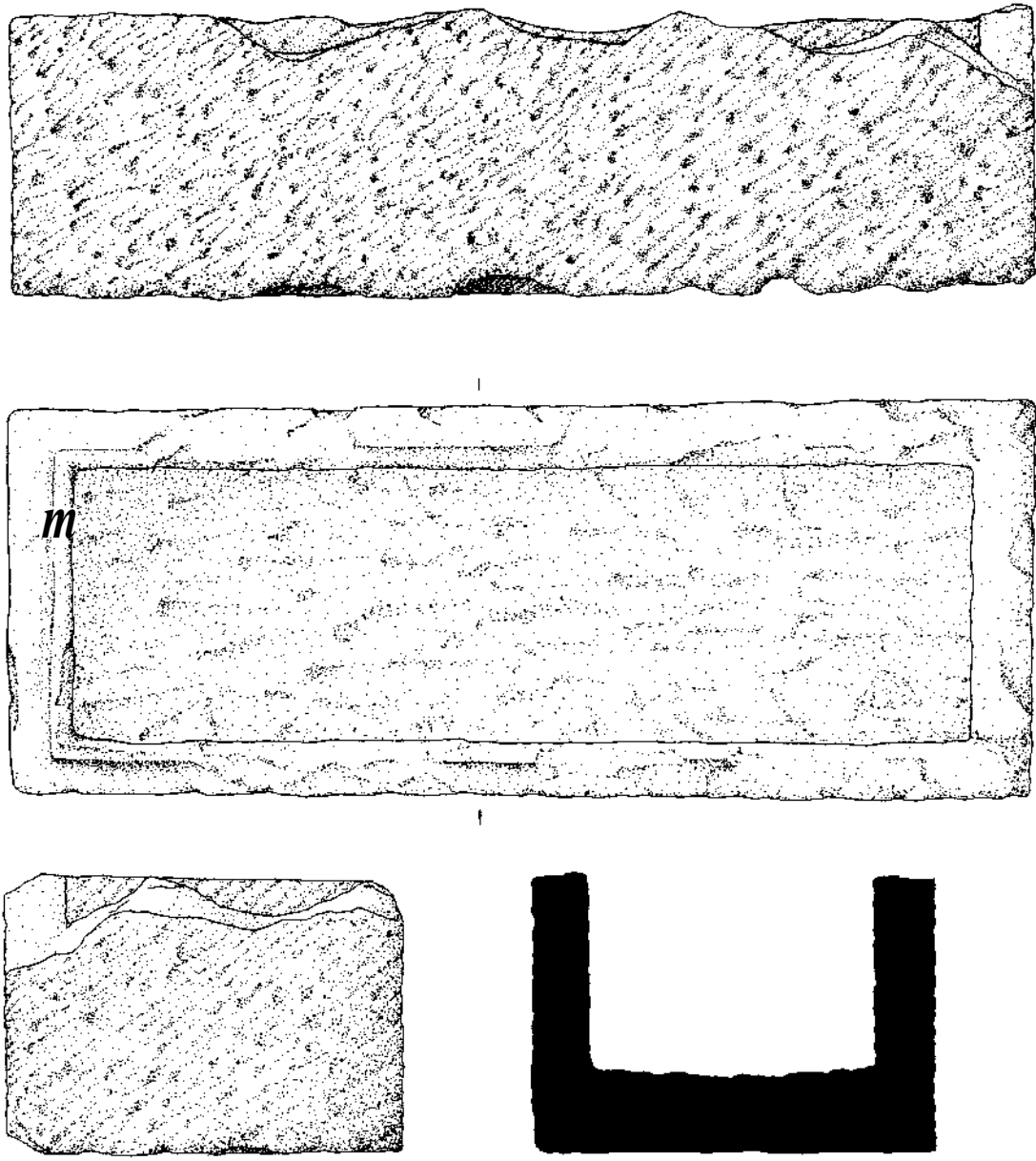

Tabla 1.

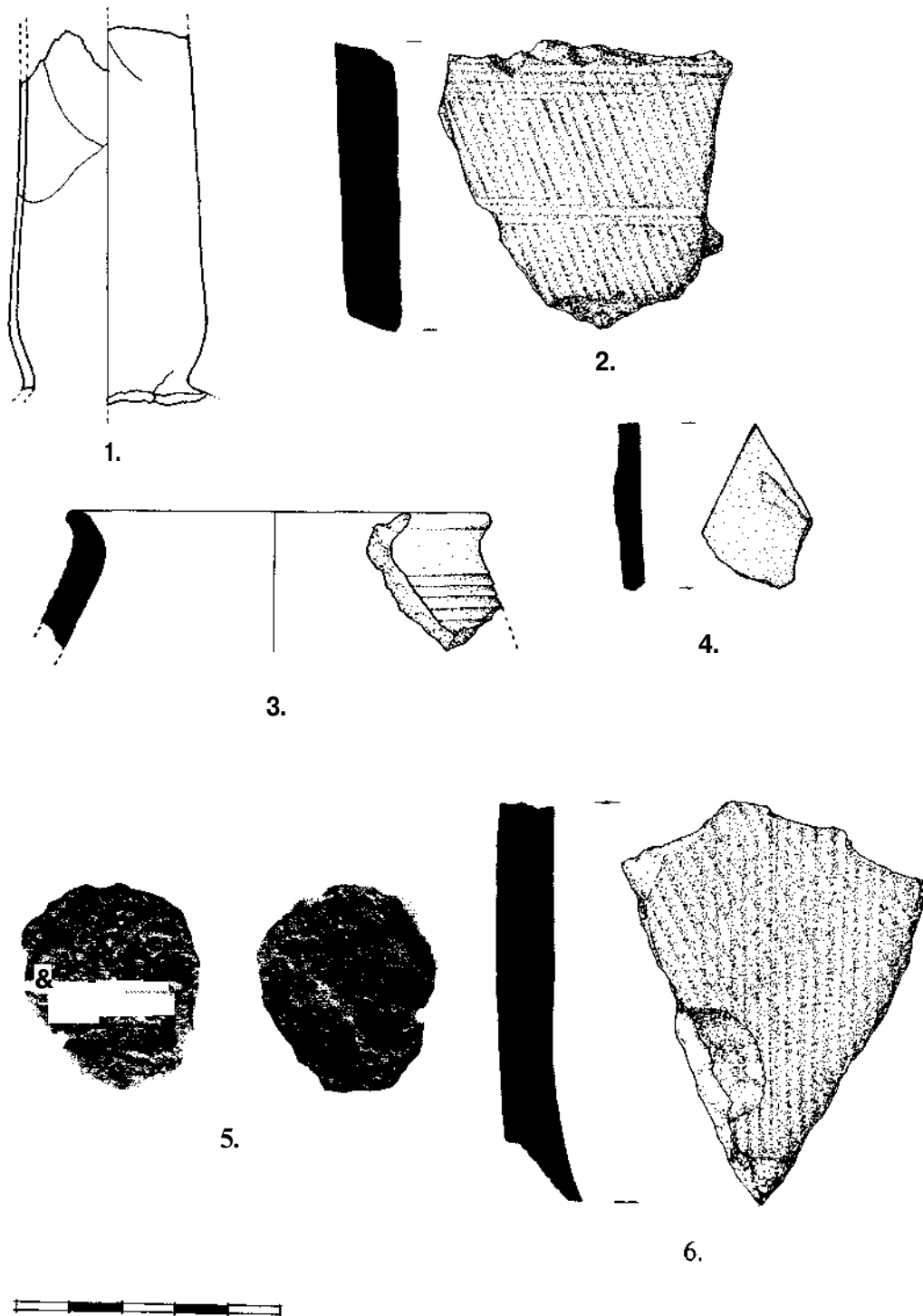

Tabla 2.